

השרוטים

הכתבה על התאבדותה של הגר אדלונד בעקבות עישון מאסיבי של גראס (מוסף "הארץ" 21.4) עוררה גל תגובות סותרות. המתנגדים טענו שזה מקרה חריג, אבל בדיקה נוספת מעלה שאלפי צעירים שחזרו מהודו בשנים האחרונות נפגעו נפשית מעישון גראס. החומר הפעיל מצוי בריכוז גבוה בגראס ההודי, וגם המריחואנה התמימה של שנות ה-60 עברה "השבחה". איך הפך הקנביס פסיכואקטיבי לסוד השמור של המעשנים?

• ורד לוי-ברזילי

• פורסם לראשונה: 10.05.2006

• עודכן ב: 12.05.2006

צעיר רזה ושחור תלתלים עומד על דיונת חול קטנה, עם הגב אל הים, ונושא נאום אל הרוח: "אחים שלי, בואו הנה. בואו קרוב, על ידי. יו. איזה יפה כאן, אשכרה. תראו את הים. את הטבע. אני - רק מהטבע. רק ירוק, אחי (צוחק). טוב, ירוק ושחור. כפר איזון, אה? אני המלך פה. ששש, שקט. שקט. אל תדברו. אני מחליט. מה שאני אומר כולם עושים, כן? אני הבוס. דיר באלאק, אני קובע את החוקים. לא, לא, אל תענו לי".

בכפר איזון, על החוף הקסום של קיבוץ שדות ים, הוא בתנועה מתמדת, מלהג במהירות בלתי נתפשת, בשטף מטורף, לא לוקח אוויר בין משפט למשפט, ורק מדי פעם נפלטים לו פרצי צחוק בלתי נשלטים. "אני בסדר, אחי, הכל סבבה. החיים יפים. יש שאנטי-באנטי ויש היפר-ביפר. קלטת? הכל בסדר. משוגע? אתם משוגעים. דפוקים. פלופים. מג'וננים. רוצים לתת לי כדור? לא, תודה. בשבילי שום תרופה, ברור? בוא'נה, אני קובע פה. 'סתכל לי בעיניים, בן אדם. אויש, הילד חולה, הילד התחרפן, אוי אוי אוי. אני חולה אני? (דופק בחוזקה על חזהו) אני גבר, גבר. הייתי בכל מקום בעולם, לבד. איפה שתגיד, הייתי. עכשיו החריינים האלה (הוריו) באים אומרים שאני פלופ? הוא פלופ. היא שרמוטה. אני המלך".

בן עשרים וקצת, עיניים כהות ויקדות. ילד יפה, בעל חיוך כובש. "זה 'חילוץ' שהגיע כרגע", אומר עמרי פריש, עובד סוציאלי ומנהל כפר איזון לטיפול בנפגעי סמים. "עוד ילד שהיה בהודו וירד מהפסים. עוד משפחה שבורה. הנה, יש לך מול העיניים נפגע קנביס טרי בהופעה חיה. תסתכלי על הילד הזה: ככה נראים רובם כשהם מגיעים אלינו. המשפחה חילצה אותו מהודו, רק אתמול נחתו. הוא במצב פסיכואטי. אמנם, שונה מאוד ממצבה של הבחורה שכתבת עליה לפני כמה שבועות (מוסף "הארץ" 21.4) - הוא לא בדיכאון, הוא נראה יותר במאניה, באופוריה - אבל חד משמעית הוא בתוך הפסיכוזה".

ידוע להם שהצעיר נפגע מעישון ג'אראס (הגראס ההודי) במשך תקופה ארוכה ובכמויות גדולות. הוריו ואחיו לצדו, רגשותיהם מעורבים, נעים בין מבוכה לבהלה, בין ייאוש ובכי לצחוק. אין מה לעשות, מדי פעם זה פשוט מצחיק. הם מחכים לפסיכיאטר, ד"ר יעקב נחמקין, לאבחון ראשוני.

האם מתייפחת בשקט, בצד. "את, אל תתחילי לבכות לי", מגיב הבן מיד. "אל תתחילי עם הבכי הזה, שומעת? וגם אתה (אל אביו), לא בא לי על הדמעות המסריחות לך". אחיו ניגש אליו, מניח יד מרגיעה על הכתפיים, אבל הוא קופץ כנשור נחש. "מה, מה אתה רוצה עכשיו?" מעיף לו את היד. "מה

זה? מי זה? מה הוא רוצה ממני?" הוא מסתובב ורץ ריצת אמוק אל הים, מגיע אל קו המים, נמלך בדעתו, מסתובב, וחוזר בריצה מהירה.

"אחי", הוא מזנק על פריש, מחבק אותו, מדביק לו נשיקות על הלחיים ומנחית לו מהלומה חזקה על הגב. פריש לא מגיב, ניצב דומם, כמו סלע. "אתה המנהל, שמעתי, נעים מאוד. שמחתי להכיר. אוקיי, אני לא נשאר. רואה את אלה (מצביע על ההורים)? קח אותם לטיפול. יאללה ביי. חייב לזוז". הטקס חוזר על עצמו עם ד"ר נחמקין. חיבוקים, נשיקות, צ'פחות. "אתה הרופא? נעים מאוד. יש לי רק משפט אחד להגיד לך: התרופה היא זמן". נחמקין מעיר משהו, הצעיר מניח יד על כתפו, מהסה אותו: "ששש, ששש, אוסקוט דוקטור. אתה לא מדבר. אני מדבר. שמעת מה אמרתי? התרופה היא זמן. דוקטור, רואה את האישה הזאת ואת האיש שעל ידה? זה הם הבעיה. חולים מלא שנים. תן להם משהו, בחיאת, כמה כדורים. טוב, שמחתי להכיר אותך. באמת. אתה אחלה בן אדם. יאללה ביי, אני זז".

מאות מקרים בשנה

"דווקא במצב הזה, כשאין בקרה על מה שנפלט מהפה, מתקבלת התמונה האמיתית ביותר", אומר פריש. "זה לא שלב שמשקרים בו. רק צריך לדעת מה לשאול ועל איזה כפתור ללחוץ". ד"ר נחמקין איבחן בינתיים את מצב הצעיר: פסיכוזת על רקע שימוש אינטנסיבי בקנביס, ככל הנראה התקף מאני (המאניה של המאניה-דפרסיה). טיפול תרופתי יהיה הכרחי, לפחות לתקופה מסוימת. אם יישאר, יכניסו אותו לתוכנית טיפול ושיקום. זהו מסע של כמה חודשים, שבו ייעשה ניסיון לייצב אותו ולהשיב לו את שפיותו, בתקווה שהנזק שנגרם הפוך. זה יעלה להוריו כ-10,000 שקל בחודש, מחיר שמשפחות רבות אינן יכולות לעמוד בו.

כמה מן המעשנים נפגעים בפסיכוזות הללו? האם זהו מיעוט בטל בשישים, או מספר משמעותי? כמה צעירים וצעירות נפגעי גראס, במצבים פסיכוטיים, חיים בארץ? אף אחד אינו מוכן להתחייב על מספר מדויק, גם לא בכפר איזון. אבל יש הערכות.

הנה נתוני היסוד: בכל שנה, יוצאים מישראל כ-50 אלף צעירים לטיפול תרמילאים בדרום מזרח אסיה. כ-30 אלף מתוכם מתנחלים לזמן מה בהודו. 2,000 מהם חוזרים ארצה כשהם פגועים נפשית ברמות שונות כתוצאה משימוש בסמים. 600 מהם מתאשפזים במחלקות פסיכיאטריות. היתר יוצאים ובאים בקליניקות של פסיכולוגים ופסיכיאטרים פרטיים, במקרה הטוב; מכחישים ומדחיקים את מחלתם, במקרה הרע; מיעוטם, במקרה הגרוע ביותר, מתאבדים.

בחמש שנות קיומו של הכפר, אומר פריש, עברו תחת ידיו כאלף נפגעי סמים. שמונה מטופלים התאבדו, בבתיהם, בעת שהיו בחופשות מטיפול או לאחריו. עשרה נוספים, מספר פריש, עברו כאן ומסיבות שונות החליטו לא להישאר. חודש אחר כך, כשטילפן לבתיהם לשאול מה נשמע, שמע קול שבור של אב או אם שסיפרו לו שהילד או הילדה התאבדו.

הנחת העבודה המקובלת על מערכת הבריאות ועל הרשות למלחמה בסמים היא, שכרבע מכלל נפגעי הסמים הם נפגעי קנביס. כלומר, מקרב התרמילאים - כ-500 נפגעים בשנה. מאחר שאין צורך להגיע עד הודו כדי לחטוף התקף פסיכוטי מגראס, יש להוסיף למספר הזה עוד כמה מאות נפגעים שקיבלו את השריטה שלהם כאן, בבית. ההערכה הסופית נעה בין 800 ל-1,000 צעירים שלוקים בנפשם מדי שנה, בעקבות שימוש בקנביס.

כל זה, מתברר, ידוע היטב לכל מי שיש לו נגיעה בתחום, כבר כמה וכמה שנים. פריש מעיד כי ראה "מאות שהיו במצבים פסיכויים שונים, כתוצאה מעישון קנביס בלבד". בעגה המקומית הם מכונים "שרוטים", ומכאן שם החיבה הנודע של המקום - "כפר השרוטים". בכפר מטופלים נפגעי קנביס, אקסטזי, אל-אס-די, קוק ופטרויות מעוררות הזיות. המטפלים מעידים שבשנים האחרונות, חלקם היחסי של נפגעי הקנביס (גראס, חשיש וג'אראס) גדל בהתמדה.

הגזמה חסרת בסיס

התייחסות הממשלה ומדיניות מערכת הבריאות נגזרות מחוות דעת מקצועיות של בכירי הפסיכיאטרים המטפלים. פרופ' צבי זמישלני, מנהל בית החולים גהה ויו"ר איגוד הפסיכיאטרים הישראלי, סבור - בעמדת מיעוט - שהבעיה אינה חמורה כל כך. "העובדה שקנביס עושה התקף פסיכויי אינה חדשה", הוא אומר. "זה לא סוד, ואף אחד לא מסתיר את זה. קנביס אצל אנשים רגישים יותר, עושה פסיכוזות. ואצל אנשים חולים, מחמיר פסיכוזות. יש לנו בארץ כמאתיים אלף משתמשים. אחוז קטן מאוד מהם יעשו פסיכוזות. לא צריך לעשות מזה יותר ממה שזה".

איזה אחוז?

"מתוך אלה שחוזרים מהודו, אני יודע על ארבעה אחוזים שנהיים פסיכויים, וזה כשמדובר על שימוש בכל הסמים, לא רק בקנביס".

אלפיים צעירים וצעירות נפגעים בכל שנה. לפי החישוב המקובל, 500 מהם נפגעו רק מקנביס. זה מספר זניח?

"האם ידוע לך שאחוז אחד מכלל האוכלוסייה יעשה סכיזופרניה? הוויכוח המסורתי, האם קנביס נכנס לתוך הסטטיסטיקה הזאת או לא, כלומר, האם הוא יצר סכיזופרניה או שהוא רק היווה טריגר להופעתה, גם הוא לא חדש".

יש מחלות נפש אחרות שהקנביס מייצר, לפי כל המחקרים העדכניים, לא רק סכיזופרניה.

"נכון. ועדיין המספרים קטנים מאוד".

האם אתה מסכים עם הקביעה שמחלה שמתפרצת כתוצאה מצריכת קנביס תתנהג באופן שונה ממחלת נפש "רגילה"?

"כן. אם הפסיכוזות היא רק מהסם, היא תירגע ותשכך עם הזמן, עם או בלי טיפול תרופתי, האדם לאט לאט יתייצב".

אבל אתם נוהגים בכלום אותו הדבר. פסיכוזות חריפה מכתובה מסלול אחד קבוע: טיפול תרופתי ואשפוז במחלקה הסגורה. לדעת פסיכיאטרים שרואיינו לכתבה הזאת, יש פה טיפול לקוי שהשלכותיו על המטופל הרוות אסון.

"שטויות. יש רפואה טובה ויש רפואה לא טובה. אנחנו נותנים רפואה טובה. ואגב, מה רע במחלקה סגורה? את שבוייה בקונספטים ישנים. נכון שאין רישום ומיון מיוחד לפסיכוזות של נפגעי סמים, אבל באבחנות זה כמובן יבוא לביטוי. אם יש בעיית סמים, בעיית הסמים תטופל במקביל. שנית, התקף פסיכויי הוא התקף פסיכויי, כמו שהתקף לב הוא התקף לב. אם אדם שיחק כדורגל ולקה בהתקף לב או שהוא ישב בבית ולקה בהתקף לב, זה מעניין אותי? הטיפול הוא אותו הטיפול".

זו בדיוק הטענה נגדכם: שהתקף פסיכויי כתוצאה מסמים אינו כמו התקף רגיל. ושהטיפול בנפגעי קנביס חייב להיות שונה.

"זה לא מפתיע וזה טבעי שסמים ופסיכוזות יילכו ביחד, כי אנשים שהולכים לסמים, ברוב המקרים, הם אנשים עם הפרעת אישיות כלשהי. התקף פסיכוטי הוא התקף פסיכוטי, וזה לא ממש משנה ממה הוא נגרם. אנחנו נטפל בכל מה שיש לטפל, במקצועיות ובאחריות. מה את מצפה, שיוקם בית חולים פסיכיאטרי מיוחד לחולי נפש שחלו בגלל קנביס?"

למה לא? מאחר שיש בינינו אלפי נפגעים, מאחר שהם צעירים, זה בהחלט נשמע רעיון נכון. "להערכתי אין בזה צורך. קנביס הוא טריגר מובהק לפסיכוזת, כן. זה לא חדש. לא קיים ואין כל צורך בפרוטוקול טיפול ייחודי נפרד. זאת הגזמה חסרת בסיס. מדובר באחוז נפגעים קטן. והטיפול כפי שהוא היום מספק בהחלט".

קנביס פסיכוזיס

כרבע מיליארד בני אדם בעולם צורכים קנביס. שמו המלא של הצמח הוא קנביס סאטיבה, והוא מכיל עשרות חומרים. אחד מהם, דלתא טטראהידרוקנבינול, ובנוסף המקוצר, THC, הוא זה שמחולל את ההשפעות הפסיכואקטיווי, שאליהן עורגים המשתמשים. קנביס נצרך על ידי משתמשי בצורות שונות: כמריחואנה, סם המופק מהעלים, הפרחים והגבעולים, שריכוז החומר הפעיל בו נע בין 1% ל-5%; כחשיש, סם שמופק מהשרף שממצים מן הצמח, והריכוז בו הוא כ-10%; כג'אראס או גנג'ה, הממוצים מן השרף, וריכוז החומר הפעיל בהם מגיע עד 20%; וכשמן חשיש - זיקוק משוכלל עוד יותר של השרף, המייצר נוזל שחור בריכוז של עד 60% חומר פעיל.

לא רק המרכזייה של כפר איזון הוצפה בפניות אחרי הכתבה על הגר אדלונד, שהתאבדה בעקבות שימוש מאסיבי בגראס; פניות הגיעו גם אל המרכזייה של מוסף "הארץ", וגם אל זו של הרשות למלחמה בסמים. דובר הרשות, שמאי גולן, אומר שאחרי פרסום הכתבה התקבלו עשרות פניות ממשתמשים צעירים שהיו "שרויים במצוקות נפשיות בדרגות חומרה שונות". פנו גם הורים ובני משפחה שביקשו סיוע מייד.

מנתוני הרשות: בישראל מתהלכים כ-226 אלף צרכני חשיש ומריחואנה, מהם 32 אלף בני נוער. רוב החומר הנצרך בישראל מוברח מסיני, שם מגדלים אותו בדואים. ריכוז החומר הפעיל בו כיום גדול פי שניים ויותר מן הריכוז שהיה בו לפני כמה עשורים. "מעשן צעיר היום סובר בתמימות שהוא עושה בדיוק את מה שעשו ילדי הפרחים הנערצים עליו בשנות ה-70", אומר גולן, "אבל בפועל הוא מחדיר לגופו חומר אחר לגמרי. הרבה יותר מרוכז והרבה יותר מסוכן".

אחת הטענות של המעשנים, שהרשות נדרשת להתמודד אתה, היא כי אין בסיס עובדתי לקביעה שגראס יכול ליצור בעיות או מחלות פסיכוטיות. אבל השכל הישר אומר שאם זהו חומר פסיכואקטיבי, שיכול לייצר תפישת מציאות אחרת ולהשפיע על המוח ועל הנפש "לטובה", למה שלא יוכל לעשות זאת גם "לרעה"?

ד"ר רחל בר-המבורגר, מדענית ראשית של הרשות למלחמה בסמים, פירסמה מאמר שבו פירטה את ההשפעות הנפוצות של הקנביס על מערכת העצבים המרכזית. תחילה בחנה את תוצאות השימוש לטווח קצר, במינוני THC של עד 5%. משתמשים כאלה יחוו לדבריה, בדרך כלל: "חוסר עכבות; דברנות; רוגע; תחושת נמנום; הרגשה טובה; חדווה; אופוריה; עיוותים בתפישת זמן ומרחק; רגישות מוגברת במגע, טעם וריח; צחוק ספונטני" - וגם השפעות קצת פחות סימפטיות - "נזק בזיכרון לטווח קצר; ירידה ברמת הריכוז; פגיעה ביכולת לבצע מטלות מוטוריות מורכבות (כמו נהיגה)".

אצל צרכני הקנביס בריכוזים הכבדים יותר, כמו הג'אראס ההודי, מתוספות לדברי ד"ר בר-המבורגר השפעות כמו "סינסטיזאס (למשל, כשקול יוצר תחושה של צבע); הזיות; שיפוט לקוי; האטה בזמן תגובה; חוסר יכולת לבצע מטלות מוטוריות פשוטות". במינונים גבוהים עוד יותר, עלולה להתרחש "התפרצות פסיכזה טוקסית אקוטית", כמו זו שלקתה בה הצעירה הגר אדלונד, על פי האבחון הפסיכיאטרי שנעשה לה.

הספרות הרפואית המעודכנת מתארת מחלות נפוצות כתוצאה משימוש בקנביס, ובהן סכיזופרניה והתפרצות של מאניה-דיפרסיה, אבל גם מחלה מיוחדת, "קנביס פסיכזיס": זו מתבטאת במחשבות פרנאיות ותחושת רדיפה, סוג של שיגעון גדלות ובמקרים חמורים יותר התקפי אלימות עצמיים ואלימות נגד אחרים. ד"ר נחמקין, הפסיכיאטר של כפר איזון, ועמיתו ד"ר חיים מהל, שהקים וניהל את כפר הנגמלים "מלכישוע" שבגלבע, אומרים ש"אי אפשר לדעת למי זה יקרה". בכל זאת, חוקרים שונים בודדו כמה קבוצות סיכון. הנה כמה פרטים שרצוי להתוודע אליהם לפני הג'וינט הראשון: עם קבוצות הסיכון נמנים אנשים שלקו באירועים פסיכויטיים בעבר; מבוגרים ומתבגרים שסובלים מהתקפי חרדה ופאניקה; אנשים שיש להם קרוב משפחה מדרגה ראשונה עם בעיות נפשיות; מתבגרים וצעירים בעלי לקויות למידה מכל סוג שהוא, ומבוגרים שהיו להם לקויות למידה בעברם. וכן, גם מי שאינו נמצא באף אחת מקבוצות הסיכון, אינו יכול להיות בטוח שלו זה לא יקרה. שני פסיכיאטרים אחרים המתמחים בתחום, פרופ' אליעזר ויצטום ופרופ' אמי שופמן, ביצעו סקירת ספרות מקצועית והגיעו למסקנה ש"קנביס גורם להתפרצויות פסיכוטיות ולמחלות נפש גם אצל אנשים רגילים ובריאים ללא כל רקע מוקדם".

סיוט חייהם

בעבר שררה מחלוקת בין המומחים בשאלה אם קנביס מייצר פסיכוזות, או שהוא רק מהווה זרז להתפרצות המחלה. הוויכוח הזה נגמר: התנ"ך של הרופאים, ה-DSM (מדריך סטטיסטי אבחנתי) לפסיכיאטריה של איגוד הפסיכיאטרים האמריקאי, אימץ את המינוח "פסיכזה הנגרמת על ידי קנביס" ורואה בה כעת "ישות קלינית בפני עצמה". כיום, המטפלים מאוחדים בדעה ש"קנביס הוא סם מעורר הזיות, המביא לעיוות בתפישת הגוף, דה-פרסונליזציה, דה-ריאליזציה, חרדה ומחשבות פרנאידיות". המינוחים הרפואיים האלה מיתרגמים לחוויות אישיות נוראיות. מי שעבר אותן, מתאר זאת בדרך כלל כסיוט של חייו. כך, למשל, מתאר תל אביבי בן ארבעים פלוס, "עיוות בתפישת הגוף" שחווה לפני שנים רבות אחרי עישון גראס: "הרגשתי שהעור שלי מתקלף, ומיליון נמלים זוחלות לי מתחת. זה היה בלתי נסבל, צרחתי כמו מטורף. רציתי לגרד, אבל היד הייתה משותקת. זה נמשך, לפי מה שסיפרו לי, שעה וחצי, שעתיים. בחוויה שלי זה היה יומיים. הייתי בטוח שאני אמות. לא האמנתי שיצאתי מזה. פשוט סיוט".

תל אביבית כבת 30, מעשנת "מתונה" ("שניים-שלושה ג'וינטים בשבוע), מספרת מה קרה לה לאחר שאכלה פרוסה של עוגת חשיש: "נהגתי הביתה בלי לדעת שאני נוהגת. אין לי מושג איך הגעתי. כשרציתי לצאת מהרכב, הידיים שלי ננעלו על ההגה, כאילו שחטפתי שיתוק. לא יכולתי להזיז את האצבעות. הסתכלתי על הזרועות שלי, הן נראו לי כמו שתי בוכנות ענקיות. רציתי לצעוק ולא יצא לי קול. זה היה כמו בחלומות לילה מסויטים".

והנה "דה-פרסונליזציה" בפי סטודנטית בת 24, שניסתה בעבר "כמה שאכטות" ועישנה בפעם הראשונה סיגריה שלמה של גראס: "הגוף שלי נעלם, ויחד אתו גם כל הקיום שלי, כמי שאני. זה היה

כאילו שנהפכתי לרוח רפאים. ניסיתי להיאחז במשהו, אבל כלום לא היה ממשי. זה היה הדבר הכי מבהיל שקרה לי בחיים".

הדגמה של "מחשבות פרנואיות" מספק הפסיכיאטר ד"ר חיים מהל, שהתלווה אל חיליק מגנוס, המתמחה בחילוץ נפגעי סמים בחו"ל: "נסענו לחלץ נפגע ג'אראס בהודו. כמה ימים לפני כן הוא סיפר לכולם שדיבר עם משה ועם הנביא מוחמד, התייצב על גשר מעל הגנגס ורצה לקפוץ. חברים בלמו אותו, שמרו עליו והזעיקו את המשפחה בארץ. כשהגענו, הוא היה בפסיכוזא חריפה. להפתעתנו, אותם חברים שהזעיקו אותנו (שכמובן גם הם היו מסטולים לגמרי) נכנסו להתקפי פרנויה מולנו. הם התחמקו, לא רצו לדבר איתנו - 'לא יודעים מי אתם, מי שלח אתכם? מה תעשו לו?' - והתלחשו ביניהם בחשדנות. הם דיברו על זה שאנחנו מ'המוסד' והמליצו לחבר שלהם לא לשתף אתנו פעולה".

הסוד של המעשנים

הדי יום המריחואנה העולמי, שצוין לפני שבוע, עוד לא שכחו. לגראס יש יחסי ציבור מצוינים. המעשנים הם פועלי חינם מסורים ונחושים. מכרים חובבי מריחואנה, ששמעו על הכתבה המתגבשת, הביעו ברובם אכזבה עמוקה מכך שהעיתון מוכן להתמקד "בצורה לא אחראית ובלי שום סיבה אמיתית" דווקא בפגעי הקנביס ולא בסגולותיו המופלאות. אחדים אף הביעו חשש שהכתבה תקדם עמדה "ריאקציונרית", שלא לומר תמהונית, "הזויה" בשפתם.

אחד הגילויים היותר מפתיעים היה מספר העדויות השליליות מפי המעשנים עצמם. שוב ושוב הושמעו באוזני וידויים אישיים על פרנויות מוטטרפות, מחרידות ממש. סיפורים אישיים על רגעים קשים, מסוכנים, שבהם היו קרובים כחוט השערה לאסון. אנשים סיפרו על מצבים פסיכויטיים שנקלעו אליהם, על ביקורים טראומטיים אצל חברים שנפגעו, כאלה שאושפזו בבתי חולים פסיכיאטריים, וגם כאלה שהתאבדו.

איכשהו נותרו העדויות הללו כסודות שמורים היטב בחוג המעשנים. ניסיון לברר מדוע, לא הניב תשובות. אם זה כל כך טוב, אז איך זה שזה כל כך רע? ואם זה כל כך רע, האם זה עדיין כל כך טוב? את היחס הדו-משמעי ביטא בציניות אופיינית "ג'וני", ששיגר טוקבק בעקבות הכתבה על חייה ומותה של הגר אדלונד: "...סיפור עצוב ומעניין, בדיוק מה שהייתי צריך בשביל להדליק את הג'וינט היומי".

הנפגעים הנעלמים

הפרופסורים ויצטום ושופמן מוכיחים, שנטילה מתמשכת של קנביס גוררת "פגיעות בזיכרון לטווח קצר, בקשב, ביכולת מילולית, ביכולת לאגור מידע, בכישורי למידה". פגיעה אחרת נמצאה אצל מעשנים כבדים, יומיומיים - הפרעה המכונה A-Motivational Syndrome (חוסר מוטיבציה כללי) ומתאפיינת ב"הפרעות בריכוז, בזיכרון, ברצייה, בתפקוד חברתי. כמה מן התופעות שוככות או נעלמות שבועות אחדים לאחר הפסקת השימוש".

התסמינים של הלוקים ב"קנביס פסיכויזיס" הם "אי שקט פסיכומוטורי; תוקפנות גופנית; מחשבות גדלות; מעוף מחשבות; לחץ מהיר של מחשבות; מחשבות שווא של רדיפה; הזיות של שמיעה וראייה (קולות, צבעים)". אצל צעירים ומתבגרים "הוכח קשר בין נטילת קנביס ובין הפרעות חרדה, דיכאון ואף יותר סיכון להתאבדות". נמצאה "שכיחות גבוהה של התופעות האלה במיוחד אצל מעשני מריחואנה בפעם הראשונה, או אצל כאלה שהגדילו את הכמות מעל הכמות שבדרך כלל נהגו לצרוך".

והם מסכמים: "מדובר בסם בעל פוטנציאל סיכון בתחום מחלות הנפש... חשיבות רבה נודעת לכך שרופאים, ופסיכיאטרים בפרט, יהיו מודעים להתהוות פסיכוזות עקב נטילת קנביס".

בשנת 1990 הקים הפסיכיאטר ד"ר חיים מהל, לבקשת הרשות למלחמה בסמים, את מלכישוע - כפר גמילה ושיקום לנפגעי סמים, למרגלות הגלבוע. במקור, נועד המקום לנרקומנים, צרכני סמים כבדים. מהל מעיד שבעשור האחרון חלו שינויים בהרכב המטופלים. כיום, הוא מעריך, "בין שלישי למחצית המגיעים הם נפגעי קנביס". התופעה התגברה בשלוש השנים האחרונות. "הגיעו יותר ויותר חבר'ה יוצאי הודו, שהשתמשו רק או בעיקר בג'אראס", הוא אומר. "מצאתי את עצמי נותן לעתים הרבה יותר תכופות דיאגנוזות של פסיכוזות על רקע קנביס". גם הוא, כעמיתו, מציין את העובדה שהג'אראס ההודי מכיל ריכוז גבוה יותר של החומר הפעיל.

ד"ר מהל קובל על מדיניותה של מערכת הבריאות, ובמיוחד על כך שלא נאספים נתונים על הבעיה. להערכתו, מספר הנפגעים גדול מזה שנוהגים לנקוב בו. "רוב המעשנים לא יינזקו נפשית", הוא אומר, "אבל מניסיוני ראיתי שלפחות עשרה אחוזים נפגעים ברמות כאלה ואחרות".

מה ההסבר לפער בהערכות?

"הדחקה. הכחשה. בורות. ופרשנות לא נכונה של העובדות. כבר כמה שנים, שאני נתקל בתופעה, וגם שומע מחברים, ממכרים, על הילדים שלהם בני העשרים ומשהו שיש להם בעיה, רק שהם לא קושרים את זה לעובדה שהילדים מעשנים".

אתה יכול לתת דוגמה?

"הנה המונולוג הקלאסי: היה לנו ילד נורא מוצלח. נבון. תלמיד טוב בבית ספר. כישרוני. מצויר, או מנגן. או ספורטאי נהדר. היה ברור לכולם שהוא יסיים אוניברסיטה בהצטיינות. צפינו לו גדולות. והנה, מה קרה? הילד בן 25 אולי בן 30 עוד מעט, לא ממש מתפקד: חי על חשבון ההורים. תלוש. לא עובד, או שעובד בעבודות מזדמנות. בקושי סיים איזו מכללה נידחת, אם בכלל סיים משהו. לא עושה שום דבר עם עצמו. ישן חצי יממה. ההורים לא מבינים מה קרה".

מה קרה?

"הילד מעשן חשיש או גראס כבר חמש או עשר שנים. ההורים לא עשו מזה עניין, כי הם הורים 'קולים'. הם היו היפים בשנות ה-60 או ה-70. גם הם עישנו. הילד אפילו לא היה צריך להסתיר את זה מהם, כי יש לו הורים ליברלים, מודרניים. מבינים עניין. הם לא לקחו בחשבון שהגראס של אז והגראס של היום הם לא אותו הדבר. כי המגדלים השביחו את הצמח והיום הוא מרוכז פי כמה וכמה. והילד נפגע. כי לאחר שימוש של שנים בקנביס, וזה הוכח במחקרים מדעיים, יש לו ירידה ביכולות קוגניטיביות, פגיעה במיקוד, פגיעה ביכולות למידה ובריכוז.

"סקר שעשו באוניברסיטת תל אביב הראה ש-21% מהסטודנטים המשתמשים העידו שהסם מפריע להם ללמוד. יש להם בעיות שינה. הם סובלים מ-A-Motivational Syndrome. אלה ילדים גבוליים, חולים. להם אני קורא 'הנפגעים הנעלמים'".

כמה צעירים כאלה מסתובבים היום בארץ?

"אלפים, בטוח. אולי עשרות אלפים. כל מי שקורא עכשיו את התיאור, שיעצור ויחשוב: כמה כאלה, גבוליים, הוא מכיר? אלה לא מגיעים לכפר איזון או למלכישוע. הם לא ניתנים לכימות. הם הילדים של החברים שלך ושלי. אין להם שם ואין להם מספר. הם צריכים להטריד כל חברה וכל מדינה שפויה. הם זקוקים לעזרה. הם עלולים לפתח אובדנות. הם סוג של טפילים חברתיים. הם לא יצרנים, הם לא יצירתיים, הם גבוליים מבחינת התפקוד שלהם בכל מישור של החיים".

שבעת המינים

עמרי פריש איבחנו במשך עבודתו עם נפגעי הקנביס שבעה סוגי התנהגות במצבים הפסיכוטריים השונים:

1. פרנויות ותסביכי רדיפה: "האונייה הזאת בים - הם מאזינים לי כל השבוע; רואה את ההוא עם המצלמה (תייר שמטייל על החוף)? - הוא מנסה לצלם אותי מאתמול. אתה בטוח שזה מדריך שעובד פה, או שהוא מהשב"כ?"
 2. "בלבלה": המטופל אינו יודע מה קורה אתו, לא זוכר שמות של בני משפחתו, לא זוכר מאיפה חולץ לפני שבוע. "מישהו בשבוע שעבר שאל, 'תגיד עמרי, מה עכשיו, שנת 2000 או 2001?'"
 3. משבר רוחני, משולב עם שיגעון גדלות: "קיבלתי שליחות מאלוהים, הוא ציווה עלי להעביר לכם את המסר. באתי להשכין שלום במזרח התיכון, תעבירו לי את בוש. אני המשיח של עם ישראל".
 4. התקפי חרדה: רעד גופני, קשיי נשימה, אי יכולת לישון, שיתוק, נימול, סחרחורת, התעלפות. "מטופל רצה לבוא לכפר איזון, אבל במשך ארבעה חודשים לא היה מסוגל לצאת מפתח הבית כדי לנסוע אל הכפר לאבחון".
 5. השלב האל-חושי: "הם שומעים אנשים שמדברים במרחק עשרות מטרים כאילו עמדו על ידם. כל מלה. הם מבחינים בפרטים שבחיים לא היית מבחינה. הם עונים על שאלות שלי עוד לפני ששאלתי אותן".
 6. היפר-אקטיביות: "הם מסוגלים לא לישון חמישה-שישה לילות ברצף, והם ערניים, מפוקסים, מלאי אנרגיה ובתזוזה מתמדת".
 7. הסתגרות והתכנסות: "אלה המופנמים. שותקים. רוצים להיות רק בסביבה של שקט. לא מתקשרים עם אף אחד. לא עונים על שאלה, או שלוקח להם חצי שעה עד שמגיחה תשובה כלשהי. מצב שיכול להימשך ימים ושבועות".
- ד"ר יעקב נחמקין מצטט מתוך מחקרים: "מי שמעשן קנביס יותר מ-10 שנים, הוא בעל סיכוי גדול פי 20 להתפרצות של מחלה פסיכוטית. מי שהתחיל לצרוך קנביס בגיל 14-16, סיכויו ללקות במחלת נפש גדולים פי 4-6 מהמוצע בכלל האוכלוסייה. מי שמשתמש באופן יומיומי מגביר באופן משמעותי הפרעות פסיכוטיות, כגון חרדות".
- נחמקין מוטרד באופן מיוחד מהבורות של המעשנים ביחס לחומר שהם מכניסים לגופם. "אני אומר לחבר'ה כאן, אתם מקפידים על מזון אורגני, יש לכם מודעות רוחנית שלמדתם בהודו על דברים בריאים, ואין לכם מושג מה אתם מכניסים לגוף שלכם עם העלים האלה".
- מה הם לא יודעים?
- "לרובם אין מושג על הג'אראס בהודו, וגם לא על מה שהם מעשנים פה בארץ. בהודו חלק ניכר מהג'אראס מכיל גם אל-אס-די, כדי לגרום למעשנים אפקט חזק יותר. כשהם באים לפה ואומרים 'עישנתי רק ירוק', זה לא ממש ככה. כי היה בזה עוד משהו. בישראל, כמעט כל החומר מגיע ממצרים, מסיני, מהבדואים. בדקו במעבדות ומצאו בזה תוספות קטנות של רעל עכברים, או של מתדון, או של אופיום, וכל מי זועות אחרות".
- רעל עכברים?
- "כן. זה נותן מכה רצינית בראש, אפקט חזק. וזה גם ממכר. אחר כך הוא אומר, 'עישנתי רק קנביס, אני לא מכור', אבל הוא מכור, ועוד איך. ואין לו מושג אפילו למה הוא מכור. לכן אני אומר לכל הילדים

האלה: כשאתם במסיבה, או בחוף, או בגואה, ואתם מעשנים 'רק גראס', אתם לא יודעים מה יש בו. אתם לא יודעים מה אתם עושים לעצמכם".

על כך יש למעשנים תשובה הגיונית פשוטה: אם תכולת הגראס כל כך מסוכנת, הם אומרים, תנו לנו אפשרות חוקית לגדל כמות סבירה באופן חוקי, והכל יבוא על מקומו בשלום.

"אנחנו מכירים את התשובה הזאת. היא דמגוגית וחסרת ערך. כמו בכל העולם, הרוב המכריע הרי לא יגדלו אלא ימשיכו לקנות ומשיכו לא לדעת במה הם מרעילים את עצמם".*

אלה שכמעט התאבדו

בכפר איזון אומרים שאילו אפשר היה לספור לא רק את אלה שהתאבדו בגלל סמים, אלא גם את אלה שכמעט התאבדו, היינו נבהלים מאוד מהמספרים.

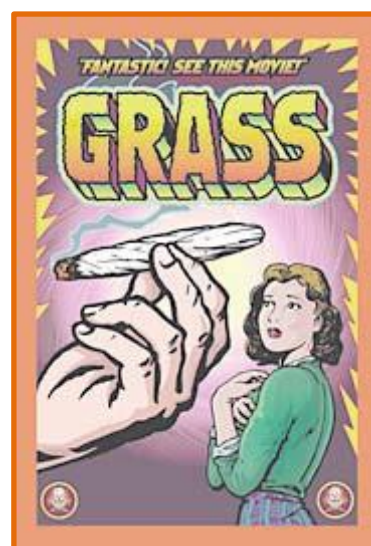
"מטופל אחד היה במרפסת בביתו, בקומה החמישית, ורצה 'פשוט לצאת ממנה' כדי להוכיח להוריו שכוח הכבידה לא תופס לגביו", מספר עמרי פריש. "אחר, נעמד באמצע הכביש המהיר, הוריו הצילו אותו ברגע האחרון.

הוא אמר להם שרצה להוכיח להם שבאמצעות האנרגיה הקוסמית שספג, הוא יכול לעצור מכוניות נוסעות. אחד נסע עם אבא שלו במכונית, פתח את הדלת וניסה לצאת החוצה, כדי להראות לאביו שהוא יכול לרוץ לצד המכונית בקצב שלה, כי הוא סטיב אוסטיין. ניצל בנס.

שני מטופלים נעצרו על ידי המשטרה כשהם נוסעים במהירות בכביש החוף נגד התנועה. לא היה להם מושג מה רוצים מהם, הם אמרו שהם בסדר גמור, וכל האחרים נוסעים הפוך. מטופלת צעירה אחת הייתה בטוחה שהיא יכולה לעוף כמו ציפור, ועצרו אותה ברגע האחרון בדרך להמראה. בדרך כלל שנייה אחת ובעיקר מזל מפרידים בין המקרים שנגמרו במוות ובין המקרים שנגמרו בהצלה".

ד"ר יעקב נחמקין בכפר איזון

כרזת הסרט "גראס", 2005